

Rakvere Gümnaasium

Tudu küla ja selle ajalugu

Uurimistöo

Koostajad:

Liina Saapar 11 B

Helina Muruvee 11 C

Juhendaja: Uno Muruvee

Sisukord

1. SISSEJUHATUS	- 3 -
2. TUDU NIMI.....	- 5 -
3. TUDU ARENGU LUGU.....	- 5 -
4. METSAPUNKTI AJAUGU	- 8 -
5. TUDU METSKOND	- 10 -
6. TUDU HARIDUSELU.....	- 13 -
6.1. Koolielust vanal ajal.....	- 13 -
6.2. Tudu kool.....	- 14 -
7. OÜ TENDER EHITUS.....	- 16 -
8. TALUPIDAMISEST TUDUS.....	- 18 -
9. TUDU KIRIK.....	- 19 -
10. TUDU MAANAISTE SELTS LOIT	- 19 -
10.1. Maanaiste Seltsi Loit esimesed tegevusaastad.....	- 19 -
10.2. Aasta 1990	- 21 -
10.3. Aasta 1991	- 22 -
10.4. Aasta 1992	- 23 -
10.5. Aasta 1993	- 24 -
10.6. Aasta 1994	- 25 -
11. SELTSIELU RÕÕMUDEST JA MUREDEST	- 27 -
12. TUDU SIDE AJALOOST	- 29 -
13. RAAMATUKOGU AJALOOST	- 30 -
14. RAHVAMAJA AJALUGU	- 31 -
15. TUDU LOODUS.....	- 32 -
15.1. Järvesoo.....	- 32 -
KOKKUVÕTE	- 36 -
KASUTATUD KIRJANDUS.....	- 37 -
LISAD.....	38-40

1. SISSEJUHATUS

Rakverest Rägavere maanteed mööda välja sõites 40 km kaugusel kagus asub Alutaguse laante keskel Tudu.

ENE andmetel pärinevad kõige vanemad teated Tudust aastast 1241 kohanimega Tydy. 20. sajandi algupoolel jagunes Tudu mitmeks osaks: Altserva, Jaamaküla, Metsaküla, Mõisaküla, Ojaküla, Suurküla I ja II ning Tumari küla, mis ühendati Tudu alevikuks.

Kes olid esimesed Tudu asukad, pole teada, kuid siin leiduv kivikalme pärineb esimesest aastatuhandest. Seljamägi aga on arheoloogilise mälestisena arvel kui pakkuminemise paik. Pakkuminejate all on arvatavasti mõeldud Viru-Nigula ja Pada kandist ristirüütlite vallutusretkede eest põgenenud vanueestlasi. Tudus on olemas vana hiiekoppel ja arvatav ohvrikivi pisikeste lohukestega selle pinnal. Samas lähedal (Põdra talu maadel) võib oletada mulla alla mattunud vanade hüttide asemeid. Võib teha vaid ühe järelduse- elu siin metsakülas ulatub kaugesse-kaugesse aega.

Töö eesmärk on anda ülevaade küla ajaloost. Töös on kasutatud Tudu küla kohta kirjanduses ilmunud andmeid, samuti Helve Ploomi ja Milvi Lahesoo kogutud andmeid. Saatsime välja ka küsitluslehed, millel oli kümme küsimust. Jagasime need kahekümne viiele Tudu küla elanikele, vanuses 30- 50. Lehed täideti Tudu osavallas.

Uurimistöö on jaotatud 17 peatükki. Kasutatud on vektordiagramme ja pilte.

Töö kirjutamisel tuli ette ka mõningaid raskusi. Põhiprobleemiks kujunes arvutil koostamine, kuna puudusid eelnevad kogemused. Loomulikult oli seda raske

ka koolitöö kõrvalt teha. Samuti ei saanud ajapuuduse tõttu teemat laiemini käsitleda, kuid tööd võib tulevikus veelgi täiendada.

Täname isikuid, kes töö valmimisel suurt abi osutasid.

2. TUDU NIMI

Kui Kalevipoeg kord Narva poole sammus ning Tudust läbi läks, tuli talle uni peale ja ta heitis ühele kivile tuduma sellest Tudu nimigi. Kivi nimetatakse Kalevipoja magamiskiviks. Sellel kivil on näha tänini inimese lamamisaseme taoline madalam koht. Kivi teepoolne ots on kõrgem ja kitsam, teine ots laiem ja madalam; teepoolne külj- järsem ja lamedam.

Kivi mõõtmed on 5,5 x 5,0 x 2,2 meetrit. Übermõõt on 16,8 meetrit. Kivi on riikliku looduskaitse all.

3. TUDU ARENGU LUGU

On legend, on olemas kivi ja on ka asula, mil täna nimeks Tudu (on esinenud ka nimed Tyddo ja Tудо).

Esimesed kirjalikud andmed Tudu kohta pärinevad Taani hindamisraamatust 1241. aastast. Nõnda siis tähistab see metsade keskel asuv küla esmamainimise 763. aastapäeva. Et aga andmed Tudu kivikalme kohta ütlevad selle pärit olevat I aastatuhande I poolest, on alust oletada, et inimesed elasid siin palju-palju varem. Tänapäevaks on Tudu külje all asuv Seljamägi arheoloogilise mälestisena arvel kui pakkuminemise paik.

Ajal, mil ei tuntud veel petrooleumilampigi, polnud raudteid ja avastati Ameerika, arvati, et Anguse (Tõnsu) sillast hommiku poole on metsik ja tühi laas kuni Peipsi järveni. Tegelikult olid olemas Tudu, Oonurme, Lohusuu, kus igas kohas oma 4-5 suitsu. Suuremates metsakolgastes elati vaba elu, nii et Tudu talupoegi võis võrrelda Tasuja vanaisa Vahuriga. Nad olid sõltumatud ega teadnud orjaajast midagi. Seetõttu oli tudulaste orjaaeg tunduvalt lühem - 300-500 aastat. Selle kohta, millal

sakslased pärast taanlaste lahkumist Tudu ja teised ümbruskonna külad avastasid ja oma võimu alla võtsid, puuduvad andmed. Küll on aga teada, et Tudusse tekkis jahimõis, mis allus Ulvi mõisale ning eraldus viimasest 18. sajandi I poolel, kuuludes seejärel Viru-Nigula kihelkonda ning selle esimeseks teadaolevaks omanikuks oli parun von Tiesenhausen. 1840. aastast pärinevas ürikus on aga mõis juba Viru-Jaagupi kihelkonna koosseisus ja mõisa omanikuks oli proua Caroline von Assing. Maa suuruseks oli $4^{4/5}$ adramaad ja mõisas elas 110 inimest. Mõisas olid meierei, jahu- ja saeveski, lubjaahi, kivimurd, viinavabrik, kuni 8 sepikoda, pudelivabrik (toodang veeti enamasti üle Sirtsi soo Peterburi), tõrvaahi (põletati tõrva, aga valmistati ka telliseid). Aegade jooksul sai jahimõisast karjamõis, hiljem hakati töötleva metsa. Enne mõisamaade ulatuslikku müüki 1914. aastal oli Tudu mõisa suuruseks 5577 tessatiini (1 tessatiin=1.09 ha). 1920. aastal mõis tükeldati, mille tagajärjel jäi mõisa süda mõisnikule, suure osa maadest ostsid endale talupojad. Ostjaid tuli ka Avinurmest, isegi Tartumaal. Mõisa viimaseks omanikuks oli endine staabikapten Wilhelm von Mühlen, kes olevat 1939. aastal lahkunud Soome. Enne lahkumist müüs ta mõisa proua Saagele.

Mõisa-ajajärk oli Tudu arenguloos tähtis seetõttu, et ümber mõisa tekkis talude võrk ja seega ka külastruktuur. Suur osa talusid olid väikesed, nii et neid võis vabalt popsitaludeks nimetada. Lisateenistust otsiti väljaspool oma talu. Talurahva ja mõisa vahelised suhted olid olnud head. Mõisniku õde, kes oli hea haridusega, kutsus sageli talunaisi kokku, et neile kokakunsti või kodukaunistamist õpetada. Mõisa ümbrus olevat olnud kaunis ja pargi tiigil ujunud isegi luiged.

Esimene teadaolev koolimaja ehitati 1850. aastal ja esimeseks õpetajaks selles koolis oli rändõpetaja Tomas Nortman. Viimaseks juhatajaks selles koolis oli Minna Vaatsep, kelle eestvedamisel valmis uus maja 1927/28. aastal. Maja ette istutati hõbepappel, mille Minna Vaatsepp oli toonud oma kodukohast. Tänapäevaks on see sirgunud võimsaks pilvepuuks, mis on looduskaitse all. Õpilasi oli koolis sel ajal 78, kuid koolimaja eluiga jäi lühikeseks: 1944. aastal pommitamise ajal süttis ta põlema ning järgnenud 15 aasta jooksul tuli Tudus lapsi õpetada kolmes erinevas hoones - Sõbra, Kelgu ja Kissa majades. Ruumipuudus häiris tugevasti õppetööd ning tegi raskeks distsipliini tagamise.

1959. aastal valmis kolmas koolihoone, küllalt avar ja kena. Selles majas käib tarkuse taganõudmine tänaseni. Kool on kandnud erinevaid nimesid, kõikunud on õpilaste arv 20-st 151-ni, kuid huvitavaid isiksusi-õpetajaid on olnud seal alati, kes pole tööd teinud ainult palga pärast. Küllap on see ka põhjuseks, miks sinna tahetakse aeg-ajalt tagasi minna. On toimunud mitu koolikokkutulekut, tähistati Tudu hariduselu 140. aastapäeva jne.

Vabaharidusliku kultuurielu alguseks võib lugeda aastat 1880, mil hakati koos käima koolimajas, mõnes talutares või saras. Õpiti rohkem küll vaimulikke laule, aga paar korda aastas oli lubatud pidada ka ilmalikke pidusid. Uus ajajärk selles vallas algas 1914. aastal, kui kaupmees Jürgens tõi külla esimese grammofoni- mängis huvilistele, 5 kopikat lugu. Ühel plaadil oli ka katkend näidendist Punga Mart ja Uba Kaarel. Siit sai alguse näidendite õppimine Tudus algelt Pajupuu juhtimisel. Mõisniku õde andis selleks otstarbeks lava eesriide ja kulissid. Tegutses ka laulukoor. Tegevus hoogustus, kui Tudusse saabus õpetaja Ööpik, erakordselt energiline mees. Hiljem juhendasid seltsielu veel Part ja Leemets.

20-ndatel aastatel rajati Tudusse surnuaed, ehitati rahva rahadega kirik, asutati Tuletõrjeselts, loodi maanaisteselts ja naiskodukaitse. 1930. aastal ehitati seltsimaja. See hoogustas veelgi seltsielu. 30 aastat hiljem õnnestus kapitaalremondi nime all ehitada vana seltsimaja kohale uus, kaasaegsem (vanast jäi alles vaid üks sein). Täna sel päeval kannab ta rahvamaja nimetust, püüab tulla läbi majanduslikust madalseisust lootuses, et maja siiski ei muudetaks autoromulaks või mistahes muuks majanduslikult äratasuvaks ettevõtteks. Ehkki pärast järske muutusi majanduselus on rahva suhtumine seltsitegevusse oluliselt muutunud (muidugi mitte ainult Tudus), on külas ka neid inimesi, kellele seda rahvamaja on tarvis. Aktiivseim periood klubide ajastul oli aastatel 1970-1989, mil ametiühingu ja asutuse toetus oli suur. Inimesedki olid optimistlikumad.

Kui veel korraks analüüsides tagasi vaadata, saab selgeks, et olulist rolli Tudu arenguloos on mänginud Sonda-Mustvee raudtee ehitamine, mis muutis küla avatumaks ning tõi lähemale harimis- ja suhtlemisvõimalused. On teada, et pärast raudtee lõplikku valmimist 1927. aastal kahekordistus raudteeäärsete talude hind. Raudtee-ehitamisel peeti silmas, et suvel pääseks Mustveest piki veeteed Tartusse ja

Narva, talvekuudel edasi Jõgeva kaudu. Sondast omakorda pääses Rakverre ja Tallinna. Kuni selle ajani oli Tudu kevadisel ja sügisesel poriperioodil muust maailmast ära lõigatud, sest maanteed olid viletsad ja kõverad, sookohtadel hagudega sillutatud.

Raudtee likvideeriti 1972. aastal- ta oli oma funktsiooni ammendanud. Kui varem oli raudtee töödeldud metsa ainukeseks väljavedajaks, siis metsapunkti arenguga kasvas metsaveoautode laialdasem kasutamine. Teedki olid muutunud tunduvalt paremaks (Rakvere-Tudu vaheline teelõik sai asfaltkatte).

Ärielu arengust rääkides peab lausa imestusega nentima, et enne sõda oli Tudus 7 kauplust. Esimesed neist tekkisid uue sajandi alguses. Teada on, et 3 versta mõisast asus talurahvakauplus, mida pidas Jakob Jürgens. Metsamajandus oli tähtis haru ning metsa müüdi mõisa ajal, vabariigi-aastail ning edaspidigi. 1948. aastal asutati Tudu Metsapunkt, mis oli kogu sotsialismiperioodi küla põhiliseks tööandjaks, aga ka paikkonna infrastruktuuri rajajaks. Elu nihkus endiselt mõisa- ja talualadelt tööstusepoolele. Eluasemeiks ehitati saepurubarakid, mis on oluliseks osaks elamufondist ka praegu, ehkki mõeldud olid need vaid 15 aastaseks kasutamiseks. Plaanide kohaselt pidid need asenduma kaasaegsete ja mugavate elumajadega. Uusi maju ehitatigi, kuid mitte nii palju, et kõik oleksid uue eluaseme saanud. Ilmselt ei või väga kindel olla selles, et nad mugavad ja otstarbekad on, kui silmas pidada, et metsamees jõuab töölt koju higise ja mustana ning pesemisvõimalused neid majades sootuks puuduvad.

4. METSAPUNKTI AJAUGU

Tudu on osake Alutaguse põlismetsadest. Tema asukoht on määranud ka küla põhilise tegevussfääri- metsanduse. Suuri ja viljarikkaid põllumaid pole siin kunagi olnud ning 20. sajandi alguses mõisamaade küljest ostetud talukohad on välja andnud vaid popsitalude mõõtmed. Seal on küll haritud põldu ning kariloomigi kasvatatud, kuid seda enamasti vaid oma pere tarbeks. Tudu talumehel on alati tulnud lisa teenida metsatööl. Aastakümneid on Tudus kohalikele inimestele tööd andnud metskond ning 1948. aastast ka metsapunkt. Paralleelselt metsa langetamise ja väljaveoga on metsapunktil tulnud tegelda metsa hooldamise ja uuendamisega. On sealgi olnud

tõusu- ja mõõnaperioode, kuid mets on alati andnud inimestele võimalusi äraelamiseks. Ja seda kuni käesoleva ajani.

Reformide-eelseid ja neile järgnevaid aastaid meenutab Uno Muruvee, metsapunkti juhataja aastail 1988-1992. Ta kirjutab: Sellel ajal oli metsapunktis üle 200 töölise. Töötas alumine ladu kahe operaatorliiniga, ühel neist tehti tööd kahes vahetuses. Oli ka oma taaratsehh. Metsa langetamas oli suviti 6-7 raiebrigaadi, talveks aga palgati metsamehi lisaks väljast, isegi Taga-Karpaatiast. Raieplaan oli 75 000 kuni 80 000 tihumeetrit aastas, millest talvel täideti ligi 40%. Raielangid saadi põhiliselt Tudu Metsamajandi metstkondadest, aga ka Rakvere ja Alutaguse majanditest. Metsapunktil oli oma metsateede ehitamise brigaad, kelle kasutada olid ekskavaator, kallurautod ja buldooser. Ehitustööde ja remondiga tegeles oma ehitusbrigaad ning töötas õmblustöökoda, kus valmistati tööriivaid. Metsapunktis oli palju tublisid töömehi ja –naisi, keda premeeriti korduvalt vabariiklike ja üleliiduliste autasudega. Nende inimeste töö oli kvaliteetne, neile võis alati kindel olla. 80. aastate lõpus hakkas ilmema põlvkondade vahetus ja võib öelda, et töömeeste uus põlvkond ei suhtunud töötegemisse nii tõsiselt kui vanad mehed. 1988. aastal tähistati metsapunkti 40. aastapäeva. Tehti tagasivaade möödunud aastatele ning jõuti järeldusele, et need aastad olid edukad ja et Tudu rahvas elas igati normaalset elu. Kui praegu koordineerib külaelu ning aitab inimeste probleeme lahendada vallavalitsus, siis tol ajal lasus kogu see kohustus metsapunkti õlul. Tuli teha kõike, alates korterite remondist kuni aiamaade harimiseni. Võib öelda: Tudu- see oli metsapunkt, ja metsapunkt- see oli Tudu. Ajal, mil kaubandusvõrgust oli raske liha kätte saada, kasvatati oma rahva tarbeks isegi sigu. Metsapunkt toetas kooli, klubi ja lasteaeda. Pärast Eesti taasiseseisvumist ei suutnud Rakvere Metsakombinaat endist metsatöötlemise süsteemi ülal pidada, ka ei vajatud metsapunkti toodangut endisel moel ning võimatu oli seni edukalt töötanud asutust endisena säilitada. Aga Tudu Metsapunkt on ajalukku jätnud kustumatu mulje. 1995. aastal toimunud erastamise tulemusena hakkas varem Rakvere Metsakombinaadile kuulunud Tudu Metsapunkt alluma aktsiaseltsile Virumaa Metsatööstus. Erastamine toimus tervikvarana ning seetõttu puudus kohalikul rahval võimalus kaasaráäkimiseks. Kellelgi polnud välja käia nii suurt rahasummat. Aga elu muutus keerulisemaks. Kui varem oli tähtis toodangu kogus, siis pärast erastamist sai määravaks kvaliteet, mida oli raske aga tagada olemasoleva kehva tehnikaga. Oluline oli tähtaegadest kinnipidamine, ent

vanad masinad ütlesid tihti üles. See tõi endaga kaasa pideva närvilise õhkkonna. Uue tehnika ostmine oli sel ajal peaaegu võimatu. Side Venemaaga katkes, see aga tähendas, et sealset toodangut vajati järjest vähem. Suhtlemiseks välismaaga ja selleks, et realiseerida oma toodangut sinna, oli vaja võimekaid ja julgeid ettevõtjaid ja kvaliteetsemat kaupa. Mõlemast oli aga sel ajal Tudus puudus. Samal ajal hakkasid ümberringi tekkima edukamad ettevõtted, mis napsasid võimalused käest. Ka oli raske hankida lanke metsa ülestöötlemiseks, sest suur osa metsast läks omanikele tagasi, palju müüdi metsa oksjonitel. Oksjonitelt ostmine aga eeldas paremaid rahalisi võimalusi. Enne reformi töötas metsapunktis 200-300 inimest ja oli olemas vajalik tehnika, saeveski, töökoda ja katlamaja ning puidu tükeldamise poolautomaatliinid. Metsapunkt oli küla süda, tema haldas elamufondi, aitas elanikke transpordiga, korraldas ekskursioone ning tegi elanikele teenustöid. 1994-ndal aastal toimus omandireformi muutus, mille tulemusena asutus erastati. Metsapunkti töötajaid sellesse protsessi ei kaasatud. Erastati ka asutuse vara ning enamus tehnikast müüdi maha, sest töömaht vähenes ja tööle jäi vaid 81 töötajat. 1999. aastaks, mil viimane suurem koondamine aset leidis, oli tööl vaid 35 inimest. Siis viidi raamatupidamine üle Rakverre, kuna seal olid olemas arvutid. Tudus aga lakkas metsa väljavedu ning taaratsehhi valmistas vaid kaubaaluseid. Eksportlauda tehti väga väikestes kogustes. Kõik see mõjutas suuresti küla elu. Saeveski, mis ainsana seni tööd andis, hävis tules 2001. aasta septembris.

5. TUDU METSKOND

Tudu (vanemas kõnepruugis Tudo) metskond moodustati 1925. aastal pärast mõisamaade võõrandamist. Esimene metsaülem oli Tanel Uustalu kuni 1934. aastani. 1934-1938 Eduard Okas, 1938-1941 Oskar Uustalu, 1941-1945 Arvo Suuroja, 1945-1946 Jaakon, 1946-1947 Nikitin.

1947. aastal toimus esimene suurem metsandusreform ja moodustati metsamajandid. Enne seda oli loodud Virumaa Metsatööstuskoondis, mille alluvuses olid Tudu ja Roela metskonnad. Seejärel asutati Tudusse Tudusse Tudus Metsamajand ja Tudus metskond lahutati kaheks Oonurme ja Tuduküla metskonnaks. Roela metskond aga

läks Rakvere Metsamajandi alluvusse. Metskond nimetati Tuduküla metskonnaks ilmselt seetõttu, et ei läheks segamini Tudu Metsamajand ja Tudu metskond. 1947-1948 aastal oli Tudus metsaülemaks August Org, 1948-1951 Jakob Pikka. 1951. aastast asus ametisse Hans Riomar, 1951. aasta metskorralduse andmetel oli Tuduküla metskonna pindalaks 10 047 ha, mis oli juba siis üks suuremaid.

1968. aastal toimus teine suurem metsandusreform, mille käigus moodustati Tuduküla, Maidla ja Oonurme metskonna baasil uus metskond - Kaukvere metskond. Pärast Hans Riomari pensionileminekut 1982. aastal asus Tudu metskonna etteotsa Ain Saapar, kes on metsaülem tänaseni. [Viide 7]

Oma töömahtudelt oli Tuduküla metskond metsamajandi üheks suuremaks, koos Kaukvere metskonnaga olid Tuduküla metskonnal kõige suuremad raiemahud, mis omakorda määrasid ära kõik ülejäänud metsa-kasvatustööd: metsa uuendus, noorendike hooldus, harvendusraied jm. 1984. aastal istutati Tuduküla metskonnas 102 ha ja Kaukvere metskonnas 60 ha kuusekultuure. 1992. aasta metsandusreform tõi kaasa metskondade liitmise ning 24 aastat eksisteerinud Kaukvere Metskond likvideeriti (liideti Tuduküla Metskonnaga). Sellest ajast võime rääkida taas Tudu Metskonnast, mille piirid ühildati rajooni piiriga. Seega jäi Tudu Metskond tervenisti Rakvere rajooni piiridesse. Metskonna pindala oli liitmise ajal 11 318 ha. Kui enne reformi oli kahe metskonna peale tööle jäänud 33 alalist töötajat (juhtivkaadris 11 inimest), siis pärast reformi jäi ametisse 28 inimest. Töötajate hulgas olid abimetsaülemad, metsnikud, metsavaht, raietöölised, traktoristid, autojuhid, raamatupidaja, koristaja, mehhaanik. Muidugi on ka kõige hädavajalikum tehnika olemas. Töötajate elatustase oli madal. Metsamehe palk ei võimaldanud normaalset äraelamist, mistõttu oli pea kõigil metskonna töötajatel kodune majapidamine. Reformieelsel perioodil metskond külaelu arendamisel kaasa ei löönud, seda tegi põhiliselt metsapunkt. Metskond suutis kaasa rääkida vaid mingil määral aiamaade harimisel, heinamaade niitmisel ning küttepuidu või loomade veol. 1992. aasta reform sai alguse n.ö alt, see tähendab metskondadest. Enne seda toimusid töötajate üldkoosolekud, kus leiti, et Tuduküla ja Kaukvere ühinemine on õige ja vajalik. Kõrgemalt poolt võeti ettepanek heatahtlikult vastu. Kahe metskonna olemasolu ühe küla piirides tekitas suurt segadust, eriti võõraste hulgas. Oli ju siis kaks kontorit, aga samal ajal palju ühist vara: elamud, töökoda, tulevalvetorn, osa tehnikast jne. Eesti Metsaülemate Ühing (selles osales aktiivselt ka Ain Saapar) valmistas ette nõudmised

ja ettepanekud reformi käivitamiseks. Eesmärgiks seati metstkondade iseseisvumine. Eeldused reformiks olid soodsad üldise poliitilise situatsiooni tõttu. Tõuke uutmoodi mõtlemisele andis nelja mehe (Savisaar, Made, Titma, Kallas) ettepanek Eesti üleminekuks täielikule isemajandamisele. Ka Tudus tuli kokku initsiatiivgrupp algatamaks siingi IME programmi. Tudus oli ääremaaks kõigile seal asuvatele ettevõtetele (Rakvere Metsakombinaat, Tudus Metsamajand, Energia kolhoos, Vinni külanõukogu). Kogu majandamine Tudus käis asumaa printsiiibil, see tähendab sealt veeti välja vaid tooraine. Kohalikud inimesed said vaid sümboolse palga toorme varumise eest. Kasum läks sealt mujale. Tekkis mõte tütarettevõtete iseseisvumise ja omaette tegutsemise nii, et oleks moodustatud kohapealne ühendus. Eeldati, et selle tulemusena jääb kasum külasse ning et tekib uusi töökohti. See oleks võimaldanud külaelu arenemist. Mõlemale ideele tekkis külas tugev vastuseis. Eriti tugev oli see Tudus Metsapunkti töötajate seas, sest kardeti Rakvere Metsakombinaadi alluvusest lahkuda.

Kuidas siis olukord tegelikult laheneb? Esmalt toimus reform *Energia* kolhoosi osakonnas, kuhu moodustati Palasi Põllumajandusühistu. Tudus ellu see muutusi ei toonud, sest ühistu tollane esimees ei olnud kohalik inimene, kellele polnud tähtis küla areng, vaid isiklike hüvede suurendamine. Ühistu lagunes peagi ning see vähene vara, mis veel alles oli, jagati talude vahel. Nüüdseks on põllud söötis, tehnika maha müüdnud, põllumajanduslikku tootmist ei eksisteeri.

Järgmisena toimus reform metstkonnas. Selle tulemusena saavutas metstkond juriidilise iseseisvuse ning võis ise oma edaspidise arengu määratleda. Muutuste läbiviimisel lähtuti olemasolevatest seadustest ning metsamajanduskavast. Esialgu oli Tudus Metstkond Sonda Talituse haldusalas, kuid peagi (pärast metsametite moodustamist) läks ta Lääne-Virumaa Metsameti alluvusse. Tudus Metstkond oli ka Lääne-Virumaa metstkondade hulgas oma töömahult kõige suurem.

Kogu olemasolev vara jäi alles ning hakati muretsema ka uut. Osteti esimesi arvuteid ning Tudus hakkas juurduma infotehnoloogia. Kõik vanad mootorsaed ja võsalõikajad vahetati välja. Ehitati töökoja II korrus (ehk peosaal), veski, bensiinijaam, järveäärne puhkemaja ja supluskoht. Uue ja kaasaegse näo sai kontorihoone. Reform ei kahjustanud ka töötajate elu-olu, sest kedagi vägisi ära ei

saadetud. Need, kes jõudsid pensioni-ikka, läksid pensionile ning said lisaks ka koondamistasu. Töötajate palgad tõusid märgatavalt. Ka materaal-tehnilise baasi parandamisest oli elanikele kasu: otseselt või kaudselt said seda kasutada kõik.

Metskonna iseseisvumine mõjutas tugevasti kogu Tudu küla elu. Peale eespool mainitud muutuste mõjutas iseseisvumine suuresti küla heakorda ja välisilmet. Muutused ei tahtnud aga lõppeda. 1997. aasta 1.aprillist likvideeriti Roela Metskond ning osa selle aladest liideti Tuduga, nii et Tudu Metskonna pindala suurenes kuni 13560 hektarini (metsmaa pindala oli sellest 10 999 ha). See suurus oli kooskõlas Metsaameti tollase poliitikaga, mille järgi metskonna valduses peaks olema vähemalt 10 000 ha metsamaad. Sellisena eksisteeris Tudu Metskond 1999. aastani. Vahepeal moodustati Riigimetsa Majandamise Keskus ning metskond kaotas oma juriidilise eksistentsi: sõna „metskond“ tuli nüüd kirjutada väikese algustähega. 1.jaanuar 2000 likvideeriti Tudulinna Metskond, mille tulemusena suurenesid Tudu metskonna valdused. Selle koosseisu kuulus nüüd ka Oonurme metskond. Praegusel hetkel on Tudu metskonna pindalaks 18 966 ha. Täna töötab metskonnas 20 töötajat, metskonnal on 10 autot, 2 traktorit, 9 arvutitöökohta koos interneti püsiühendusega, saed, võsalõikajad ning kõige vajalikuga sisustatud töökoda. Pärast iseseisvuse kadumist 1999. aastal tuli loobuda elamufondist (müüdi ja erastati), maha tuli müüa metsaveotraktorid, veoautod, osa sõiduautodest ning kogu põllumajandusinventar. Seepärast pole enam võimalik abistada transpordiga põllumehi ega külaelanikke küttepuude veol. [Viide 1, lk. 169-173].

6. TUDU HARIDUSELU

6.1. Koolielust vanal ajal

Kõik õppimisealised lapsed jaotati kolme rühma.

I rühma kuulusid need 7-10 aastased lapsed, kes pidid enne kooliminekut selgeks saama tähed ja veerimise. Neid kontrollis koolmeister ja tavaliselt nimetati neid kodukooli ehk näitajateks lasteks.

II rühma kuulusid 10-13 aastased lapsed, kes pidid 3 või 4 päeva nädalas koolis käima.

1865. aastal on kirjutatud: Koolis õpetati: 1. Raamatust luggema, et lapsed arro sest saavad, mis naad loevad. 2. Katekismusse äraseletamist. 3. Vanna ja ue TESTAMENTI PIIBLI luggud. 4. Laulma, nelja häälega kus võimalik on. 5. Kirjutamist ja rakendamist, kellel aggo himmo on.

III rühma kuulusid 13-16 aastased lapsed, kes olid põhikooli lõpetanud ja leerimine kuni käisid kord või kaks kuus õpetust meelde tuletamas.

Kooli protokolliraamatus on kirjutatud: Koolipäevadeks said seatud iga nädala esmaspäev, teisipäev, kolmapäev ja neljapäev. Reedene päev jääb koolmeistri enda tarvitada kui ka koolikohustuse tarvis ja laupäev on nende laste katsumise päev, kes kooliskäiad ei ole. (näitajad ja kordajad).

Õppima sunniti lapsi karmilt. Koolipäevikus ja protokolliraamatus kohtame sageli märkusi: Hooletuse pärast söömata jäänud, Laiskuse pärast laidetud, Üleannetuse pärast pool tundi ühel jalal nurgas seisnud.

6.2 Tudu kool

1850. aastal hakkas Tomas Nortman Tudu lastele koolitarkust jagama. Koolimaja siis veel Tudus ei olnud, lapsi õpetati talumajades. On teada, et Tomas Nortmanil tuli tegelda 20-25 lapsega.

1863. aastal valmis koolimaja, kus esimesel aastal õppetööd ei toimunud, sest polnud õpetajat ja alles järgmise aasta sügisel võis õppetöö uues majas alata. Koolis käidi nädala neljal esimesel päeval, reede oli koolmeistri päralt ja laupäev nende laste katsumise tarvis, kes kooliskäijad ei olnud. Säilinud materjalidest selgub, et lastelt nõuti korralikku kooliskäimist ja hoolsust õppimises. Karistused on olnud ranged:

hoolsuse pärast söömata jäänud, laiskuse pärast laidetud, üleannetuse pärast pool tundi ühel jalal nurgas seisnud.

Eelmise sajandi viimastel aastatel oli Tudus õpilasi üle 50, kusjuures ülekaal oli poistel. Esimene naisõpetaja Salme Hunt tuli tööle 1915. aastal ja töötas seal kaks aastat.

1918. aastal avati Tudu koolis 4.klass, kuid õppetöö toimus ikkagi ühes ruumis kahe õpetajaga. Paar aastat hiljem peab aga õpetaja Ida Neudorf üksi toime tulema kõigi nelja klassi õpilastega. 1863. aastal ehitatud koolimaja, kus klassitua pikkus oli 9 m ja laius 8 m ja kus oli 4 akent ja ahi, jäi Tudu haridustempliks kuni 1928. aastani, mil valmis seal uus, kahekorruseline maja kõigi õppetööks vajalike ruumidega. Maja juurde rajati õuna- ja marjaaed ning staadion. Tööle hakkas ka internaat. 1928. aasta sügisel lubati Tudus avada 5. ja järgmisel aastal ka 6. klass (õpilasi oli siis ca 90). Juhatajaks uues majas oli 1923. aastal Tudusse tulnud Minna Vaatsepp, kes hoolitses väga koolimaja ümbruse eest ja kelle organiseerimisel istutati koolimaja ette hõbepappel, millest on tänaseks saanud kaitse all olev *pilvepuu*.

Koolis alustasid tööd noorsoo-organisatsioonid: noorkotkad, kodutütred, skaudid, tööle pandi isetegevusringid, hakati korraldama ekskursioone õpilastele. Enne juunipööret töötas koolijuhina Kristjan Maasik, kes kui rahvavaenlane vallandati ja Siberisse küüditati. Sõja-aastad olid koolipererele rasked: koolimajas oli Saksa sõjaväe staap, 1944. aasta sügisel ei saanud lapsed aga koolitööd alustada, sest käis lahingutegevus üsna Tudu külje all ning 20. septembril 1944, kui Tudut pommitati, süttis koolimaja põlema ja hävis täielikult koos kõigega, mis majas oli.

Järgmised 15 aastat (1944-1959) olid Tudu kooli kollektiivile taas rasked, sest õppetöö tuli organiseerida kolmes erinevas paigas (Sõbra, Kelgu ja Kissi majad) kahes vahetuses. Õpetajaid oli tööil viis ja õpilasi tublisti üle saja.

Uus etapp Tudu kooli ajaloos algas 1959. aastal, kui valmis uus koolimaja kahekorruseline kivist hoone elektrivalguse, keskkütte ja veevärgiga; oli 8 klassiruumi, võimla-aula, söökla, köök, 2 kabinetti ja muud vajalikud ruumid. Valmis ka internaat, kus viis magamistuba, mängutuba ja korter kasvatajale. Taas hakati

korrastama koolimaja ja internaadi ümbrust. Maja taha rajati lõpetajate park. Õpilaste arv kasvas ja uude majja tuli 142 noort, keda hakkasid õpetama 13 õpetajat. Ühiste jõupingutustega rajati spordiväljak, õppe-katseaed, istutati kuusehekk ja ilupuid. Endisesse Sõbra majja said endale korterid õpetajad.

Kooli kontrollijad on leidnud, et koolis valitseb hea distsipliin, klassiruumid on puhtad, õpilaste teadmised head; on märgitud, et Tudu kool kasvab (õpilasi oli juba kuni 151), internaadis elas 20–30 last, pikapäevarühmas töötas 30 õpilast, kuid 60ndate aastate keskpaiku hakkab õpilaste arv Tudu koolis järjekindlalt vähenema [Lisa 1].

Uus koolimaja pakkus õpilastele paremaid võimalusi tunniväliseks tegevuseks. Pole just palju niisuguseid väikseid koole, kus töötaks oma puhkpilliorkester (õp.Luming, hiljem Reinsalu), hoogustus sportlaste tegevus, eriti suusatajad, lauatenise mängijad, võrkpallurid tegid koolile nime; maakonna koolide heakorra ülevaatusel oli Tudu kool ikka paremate hulgas. Kõiges selles oli koolile abiks ja materiaalseks toetajaks Tudu Metsapunkt. Klassivälise tegevuse üheks alustoeiks oli koolis pikki aastaid (üle 40 a) olnud Milvi Lahesoo, kes kogu aja uues majas töötas ja kelle koostatud ajaloolist ülevaadet kooli kohta on siingi kasutatud.

1988. aastal muudeti Tudu kool 9klassiliseks kooliks ning praegu kannab Tudu Põhikooli nime. Samal aastal tuli kooli praktikale Riho Mäe, kes täna juhib kooli tegevust. Tubli sportlasena ja kunstnikuhingega inimesena on ta suutnud edasi arendada kooli traditsioone. Praegu on koolis 9 klassi 75 õpilasega, keda õpetavad 10 õpetajat. [Viide 1, lk. 113-115].

7. OÜ TENDER EHITUS

Kolm hakkajat töömeest Tudust Margus Soidla, Kaldi Roost ja Tõnis Roosiväli oskasid 90ndail alanud reformide aegu ära tabada oma võimalusele. Üheskoos loodi OÜ Tender Ehitus, mis tänaseks on omandanud korraliku ja eduka eraettevõtte maine. OÜ Tender Ehitus on aidanud leevendada tööpuudust külas, kindlustades elatise teenimise võimaluse kümnele töömehele.

Näeme oma firma tulevikku jätkuvalt Tuduga seotult. Lähemas perspektiivis on kõige olulisem viia tootmine katuse alla. Laiem eesmärk on edasi arendada meeskonda, kelle käekirjaga on meie majad. Sellega anname oma panuse, et metsatöö ja puidust tooted oleksid need märksõnad, mille järgi Tudut tuntakse, kirjutab Signe Roost. Edasi selgub tema kirjutisest, et osatüingu põhitegevusala on palkmajade ehitamine käsitööna ja et kõik mehed on olnud sel ajal iseõppijad, kelle abilisteks on olnud vaid julge pealehakkamine ja kirjandus. Mõte ise tekkis Soomes, kus palkehitud traditsioon on tõenäoliselt sama vana kui Eestis. Meil oli lihtsalt aeg, kus seda ehitusviisi ei hinnatud. Firma asutajatel oli palkmajade ehitamise kogemus olemas, koolirahagi makstud, kirjutab Signe Roost. Veel selgub tema kirjatükist, et esimene ehitusplats asus Tudu küla keskel, elumaja hoovis, kust koliti hiljem rendipinnale. Täienes ka tehnika ja lisaks väikestele saunadele-suvilatele tulid esimesed tellimused elumajadele. Sedamööda kuidas tootmine laienes, oli vaja laiendada tootmispinda ja muretseda uut tehnikat. Virumaa Metsatööstuselt osteti vana purustussõlme hoone, sinna juurde erastati maad ja Taanist muretseti maast juhitud tornkraana. Purustushoonest sai kontor-töökoda-olmehoone-ladu ning praeguseks on lageda taeva all töötamine lõppenud. Konkurents tuleb hoida kvaliteeti, aga viimas ja lumes nõuab selle saavutamise topeltpingutust, arvavad mehed ise.

Meie algusaastate turg oli Soome, siis leidsime tänu Helmet Kleebandile partneri Taanis, kus on meil olnud ka teisi toredaid kliente. Saksamaal on tulnud partnerit vahetada, hea koostöö on olnud Norra klientidega. Meie partnerid on väikefirmad, kes ehitavad meie majad oma riigis valmis. On meeldiv, et igal aastal tuleb mõni tellimus Soomest. Praegu töötame selle nimel, et meie maju võiksid kunagi osta ka Jaapani, Kanada ja Iirimaa inimesed....Senise seitsme aasta jooksul ei ole ettevõttes olnud tegevusjuhti. Kõik juhatuse liikmed töötavad ise firmas meistrina ja osalevad igapäevases tootmis-protsessid. Kollektiivse juhtimise käigus on igapäev kujunenud välja oma valdkond tehnika, varustus, turustus, lõpetab Signe Roost. [Viide 1, lk. 180-181].

Sel aastal tähistas OÜ Tender Ehitus oma 10 sünnipäeva.

8. TALUPIDAMISEST TUDUS

Reformide käigus tekkis seoses maa erastamisega seal terve rida talumajapidamisi. Kohalikud taluomanikud alustasid lootusrikkalt, suure entusiasmi, kuid aja jooksul esmane tegutsemistahe hakkas hääbuma, seda seoses riigi põllumajandusvastase poliitikaga. Üsna pea jõuti arusaamisele, et põldu harida ja kariloomi kasvatada suhteliselt väikestes taludes on vähetasuv tegevus. Tänapäevaks on küllasse jäänud vaid kaks talundusega tõsiselt tegelevat majapidamist – Puki ja Aaviku talu. Nende omanikud rääkisid järgmist. Puki talu hooned olid 80ndate lõpuks lagunened, tagasisaadud põllumaad kurnatud ning osa metsa maha võetud. Talu kui niisugust polnud olemas ning kohapeal elasid vanaperemees ja –perenaine, mõlemad pensionieas. Maad oli nendel vaid 0,5 ha vilja ja kartuli kasvatamiseks. Taluseaduse alusel saadi 1991. aastal talumaad tagasi, kuid puudus tehnika ning loomi ei peetud. Siis tuli kodutallu elama perepoeg Arne Pukk koos abikaasa ja nelja lapsega. Juba järgmisel aastal osteti traktor ja paar lehma. Vilja alla pandi umbes 9 ha ning talutöodes löid kaasa kõik pereliikmed, isegi eelkooliealised lapsed. Alguses tuli peremehel ka väljaspool lisa teenimas käia. Suuresti aitas peremeest Taluliit, kust saadi eelkõige infot ja head nõu. Praegusel hetkel toodetakse talus põhiliselt oma pere tarbeks piima, liha, vilja ja kasutuses on kogu põllumaa. Aga ikka tuleb käia põhitööl mujal, sest laste koolitamiseks läheb tarvis rohkem, kui talu suudab sisse tuua. Ei peremees ega perenaine pole eriti optimistlikud tuleviku suhtes, sest tööd ja vaeva on küll palju, kuid kasu on visa tulema. Aga käega nad siiski ei löö.

Teise talu peremees Lembit Põldma ütleb: Teeme talutööd põhiliselt sellepärast, et ei taha näha ohakaid. Ja ega muid võimalusi ole ka. Selles majapidamises on koos vasikatega 10pealine kari, põllu- ja metsamaad kokku 65 ha. Pärast talumaade tagasisaamist alustati kahe lehma pidamisega. Töötajaid on talus kolm peremees ise, perenaine ja nende tütar. Vilja kasvatatakse vaid oma tarbeks. Loomade kasvatamisest saadav tulu aitab perel ära elada nii, et kodust väljaspool töötada pole tarvis. Suureks abiks on neile olnud mets. Ent 2001. aasta juulitorm

hävitas suurema ja parema osa sellest. Sellegipoolest on peremees optimistlik ja arvab, et elu võib minna paremaks, sest talusaaduste hinnad hakkavad tasapisi tõusma. Lembit Põldma ei näe tulevikuski muud võimalust kui talutöödega rinda pista. Tema arvates pole ka mujal kergem elatist teenida. Tööd selles peres ei kardeta, seda peetakse siin vajalikuks ja loomulikuks. [Viide 1, lk. 173-174]

9. TUDU KIRIK

Tudus on ka kirik Viru-Jaakobi koguduse allüksus. Koguduse töötajad on Viru Praostkonna praost ja EELK Iisaku koguduse õpetaja Avo Kiir. Koguduse Diakon on alates 11.05.2002 TARMO LINNAS. Koguduse orelimängija on Maret Jaago-Kips. Kirikuteenija Ilmar Leppik.

Tähtsamaid daatumeid Tudu Kiriku ajaloos

- 1922 - Tudu surnuaia avamine
- 1924 - Tudu kiriku nurgakivi panek
- 1924 -1927 Tudu kiriku ehitamine
- 1927 - Tudu kiriku pühitsemine
- 2002 - Tudu kirik saab uue katuse

10.TUDU MAANAISTE SELTS LOIT

10.1. Maanaiste Seltsi Loit esimesed tegevusaastad

1988. aasta detsembris Tudu raamatukogus organiseeritud käsitöönäitus viis mõtte Tudu Maanaiste Seltsi taasasutamisele. Kuna naised selle mõttega aktiivselt kaasa tulid, algaski seltsi organiseerimine. Uue põhikirja koostamise aluseks võeti Rakvere muuseumist 1929.a. asutatud Tudu Maanaiste Seltsi Loit põhikiri. Nii toimus juba 12. veebr. 1989.a. seltsi põhikirja arutamine ja esinaise valimine. Viimane au langes Helve Ploomile. Seltsi nimeks jäi esialgne nimi Loit.

Seltsi juhatuse kuulusid esinaine Helve Ploom (Tudu raamatukogu juhataja), esinaine abi Milvi Lahesoo (Tudu 9.-kl. kooli õpetaja), laekur Malle Plaks (toidukaupluse müüja), sekretär Aino Kask (pensionär, endine õpetaja) ja lihtliige Erna Kivimägi (pensionär, endine müüja).

Revisjonikomisjoni kuulusid Lehte Põdersalu (pensionär, endine Tudu mp. kassiir), Elvi Moor (Tudu mp. meister) ning Riina Karro (Tudu mp. kassiir).

Tudu Maanaiste Seltsi Loit põhikiri on registreeritud Vinni Küla RSN Täitevkomitee otsusega nr. 14, 29.09.1989.a.

Selts otsustas esialgu eksisteerida põhiliselt käsitööringina. Viidi läbi ka rahvakalendri tähtpäevadele pühendatud üritusi. Toredaks kujunes emadepäeva tähistamine, mis langes kokku jalgrattamatka Kuhu lähed, Virumaa lõpetamisega. Seltsi liikmed juhtisid matkalt saabunud jalgratturid klubi juurde, kus nad rahvuslipu all lauluga Lipulaul vastu võeti. Ühises sõprusringis lauldi Isamaa armas, järgnes väike tervitus ning vanaemad ja emad viisid väsinud matkajaile põllulilli. Matkajad olid sunnitud sauna minema, ülejäänud seltskond aga sisenes klubisse, kus mudilased igale memmele lilli ja õnnesoovikaardid kinkisid. Hiljem järgnes kontsert.

Jaanipäeval toimunud Tudu päevade raames korraldasid Tudu Maanaiste Seltsi liikmed klubis käsitöö näitus-müügi, jõulude ajal jõululaada, mis õhtul jätkus jõuluõhtuga.

Veel mahuvad esimesse tegevusaastasse heategevad üritused nagu jõulupidu Inju Lastekodus, kus jagati maanaiste seltsi poolt valmistatud kingipakke (sokid ja kindad) ja maiustuspakke. Esinesid ka Tudu lapsed. Lõpuks mängiti koos mudilastega ringmänge. Teine heategev üritus oli sanitaarremont Tudu kirikus, kus vanad rohelised altari- ja kantslikatted vahetati uute tumelillade vastu. Ömmeldi ja pilutati ka uued valged katted, värviti aknad ning kantsli- ja altari piirded.

Sügisel käis Tudu Maanaiste Selts Loit Tallinna Linnahallis Viljaveski kontserdil.

10.2. Aasta 1990

Kuna kõikjal Eestimaal hakati massiliselt valmistama ja kandma oma paikkonna rahvarõivaid, otsustasid ka Tudu Maanaiste Seltsi liikmed neid valmistama hakata. Esinaine Helve Ploom külastas Rakvere Koduloomuuseumi ja Tartu Eesti Rahvamuuseumi ning tutvus maakonna rahvarõivastega, et valida välja sobivaim. Lõpuks telliti seelikuriided ja vööd TK Rakverelt, sõled ja litrid Tallinna ARSlt, muu valmistasid naised ise. Terve tal käis pingeline mustrite otsimine ja muude oskuste õppimine. Tublimad kandsid augustis toimunud suurüritusel 140 aastat hariduselu Tudus omavalmistatud rahvarõivaid.

Maanaiste selts käis koos regulaarselt kaks korda kuus. Tähistati rahvakalendri tähtpäevi, näiteks küünlapäeva, emadepäeva ja jõule.

Kevadel lõi Tudu Maanaiste Selts Loit kaasa ülekülalistel koristustalgudel ja käidi ka Türi lillelaadal.

Detsembris külastas Tudu Maanaiste Selts Rakvere Aiandus-, Mesindus Seltsi poolt korraldatud käsitöönäitust, millel demonstreeriti ka Loit liikmete töid.

Aasta lõpus toimus jälle jõululaat ja heategev üritus jõulukorjandus. Saadud raha eest osteti plastmasskelke Inju Lastekodule. Üleandmisel Injus korraldati pidu, kus esinesid Tudu kooli õpilased. Mängiti ringmänge ja lauldi koos Inju lastega.

1990. aastal seltsi juhatus jäi samaks, mis eelmiselgi. Välja arvatud seltsi sekretär Aino Kask, kes maikuus suri. Endise käsitööõpetajana oli ta käsitööringis asendamatu käsitööalaste oskuste edasiandja ja käsitöönäituste ülesseadja, muudel üritustel innukas kaasalööja ja osav mälestustevestja.

10.3. Aasta 1991

Seltsi juhatus oli 1991. aastal sama, mis eelmisel. Lahkus ainult revisjonikomisjonist ja seltsist üldse Lehte Põdersalu.

Oma iseloomult seltsi töö veidi muutus. Kuna algul seati põhieesmärgiks käsitöölaste oskuste andmine noorematele liikmetele, tegelesid ka seltsi eakamad liikmed ise käsitööga. Kuna käsitöö ei ole noorte hulgas enam eriti populaarne, kuigi üksikuid tegijaid külas siiski leidub, loobuti seltsi raames käsitöö tegemisest. Põhjuseid oli selleks enamgi: ei leitud Rakvere linnast ega ka lähikonnast mitmekülgsemate teadmistega ringijuhti. Enamus Tudu Maanaiste Seltsi liikmeid olid ise tublid ja mitmekülgsed käsitöötegijad, kes soovisid juurde õppida midagi uut ja huvitavat. Paraku Tudu asub linnast nii kaugel, et sellise inimese leidmine neil ei õnnestunud. Nii otsustasid seltsi liikmed tähistada igasuguseid teemaüritusi nagu taliharjapäev, vastlapäev, naistepäev aj emadepäev. Omapärasemaks kujunes vastlapäev, kus naised korraldasid Saunamäel liulaskmise võistluse laste, emade ja vanaemade vahel. Sellele järgnes seajalgade ja ubade söömine ning vastlavurri kiskumine Tudu saunas. Räägiti vanadest vastlakommetest, ilma ennustamisest ja lauldi ka isamaalisi laule. Ei puudunud ka vastlakuklid ja muud maiused.

Detsembris toimus maanaiste seltsi näitus-müük ja jõulupidu, mille korraldasid Rakvere Pensionäride Ühing.

Heategevaks ürituseks oli jõulukorjandus, mille eest osteti sporditarbeid Inju Lastekodule. Üle küla koguti villaseid sokke ja kindaid Eesti Vabariigi piirikaitsjaile.

1991. aasta detsembris alustas tööd käsitööring, et õppida heegeldama kraesid. Käsitööringi juhendas Tudu kooli käsitööõpetaja Eve Liiv.

10.4. Aasta 1992

Aastal 1992 kuulusid Tudu Maanaiste Seltsi Loit juhatusse esinaine Helve Ploom, esinaise abi ja sekretär Milvi Lahesoo ning laekur Riina Karro. Revisjonikomisjoni kuulusid Elvi Moor ja Malle Plaks.

Aasta pidulikumaks ürituseks kujunes meenutuste õhtu Mälestuste raal, mis toimus kooli ruumides ja oli mõeldud eakatele. Õhtut ilmestasid luuletused ja katkendid raamatutest. Samuti vaadati slaide loodusest. Ürituseks oli kaetud ka teelaud.

Hingedeajal oli küünlavalgusõhtu, kus meenutati vanu kombeid ja uskumusi. Eakamad rääkisid lapsepõlvemälestustest.

Tudu Maanaiste Seltsil oli soov korraldada noortele käsitööhuvilistele kursused. Esinaine pani üles kuulutuse ja kutsus ka sõnasõnaliselt noori osa võtma. Kui käsitööring tööd alustas, oli kohal vaid 5-6 inimest. Nendele õpetas kooli käsitööõpetaja Eve Liiv riideljöötehnikat, valmistati kraesid.

Maanaiste selts võttis osa Rakvere Pensioni Ühingu poolt korraldatud käsitöönäitus-müügist Rakveres 11. aprillil 1992.a. tähistamaks ülestõusmispühi ja 11.-13. detsembril 1992.a. jõuluteemalisest käsitöönäitusest.

Oma klubi korraldasid seltsiga käsitöönäitus-müük jõulude ajal. Jõuluajal korraldatud jõulukorjandusel saadud raha eest ostis selts Inju Lastekodule suuski, liugureid ja muid sporditarbeid. Inju Lastekoduga sidemeid luues oli soov, et need jääksid püsivaiks. Nii käis Tudu Maanaiste Selts Loit Inju Lastekodus külas vaid neljal jõulul, milledest kõige emotsionaalsem oli 1990. aastal.

10.5. Aasta 1993

1993. aastal oli suurem ja pidulikum üritus Eesti Vabariigi 75. aastapäeva tähistamine. Üritust alustati hünni ja Lipulaulu laulmisega. Ajalooõpetaja Milvi Lahesoo rääkis.

Eesti Vabariigi väljakuulutamisest. Eakamad inimesed jutustasid elust Eesti Vabariigis enne sõda. Hilda Lepik ja Helene Karro meenutasid kohtumist president K. Pätsiga Peressaare asunduse avamisel. Meenutati ka Siberisse saatmist.

Õhkkond oli emotsionaalne ja südamlük. Samas oli väljas näitus kirjandusest ja fotosid ning dokumente Arvi Reinsalu erakogust.

1993. aastal oli üheks suurürituseks kaunilt kaetud lihavõttepühadelaudade näitus. Käsitöölaseid ja muid kodukultuurialaseid üritusi planeerides ja läbi viies on seltsi eesmärgiks olnud eelkõige noori peresid kaasa tõmmata ja veidi ka kasvatada. Nii sellelgi üritusel. Räägiti külavahel ja koolis ning kutsuti õpilasi klasside kaupa osalema, kuid kahjuks koolist pandi välja vaid üks kollektiivne laud. Demonstreeriti rikkalikult kaetud ilusat toidulauda. Ülejäänud lauad olid kõik Tudu Maanaiste Seltsi liikmeilt. Näidati erinevaid võimalusi, kuidas väikeste vahenditega pühadelauda kauniks muuta ja nii oma perele üllatust valmistada.

Teiseks suurürituseks sellel aastal oli kaks kohtumisõhtut Riihimäe koguduse (Soomest) kollektiiviga klubis. Esimesel korral võttis Tudu Maanaiste Selts Riihimäe koguduse 40- liikmelise koori, kes andis enne Tudu kirikus suurepärase kontserdi.

Teine kohtumine oli klubis sügisel. Külalised olid samuti Riihimäe kogudusest, ent teine kollektiiv. Kõik jäid rahule ka teise üritusega.

Üritused olid mõnevõrra sarnased. Tudu Maanaiste Selts tutvustas eesti laule, mida on aastate vältel koosviibimistel lauldud. Näiteks Kui kungla rahvas. Püüti õpetada eesti rahva lihtsamaid ringmänge nagu Kes aias, Me lähme rukist lõikama

jne. Algul olid soomlased veidi arad, ent löid kiiresti kaasa. Neile laulsid veel kristlik noorteansambel, naisansambel, tantsis ka memmede tantsurühm.

Põhiliselt maanaiste seltsi õlule langes toidulaua valmistamine. Kolmandaks suurürituseks oli 1993. aastal käsitöö näitus-müük Vinni klubis ja Rootsis Vinni valla sõprusvallas Ljusdalis. Näitusest võtsid osa Saima Lohu, Ella Käärt, Malle Plaks, Aliide Kõrvek, Eljada Lepasaar, Elvi Toovis, Velly Ploom, Helve Ploom, Avely Ploom, Valentina Jürjev, Rein Kivimäe ja Lembit Toovis.

1993. aastal toimus veel ekskursioon Roelas, Viitnas, Palmstes, Sagadis, Altjal ja Oruveskil. Samuti detsembris jõulu käsitöönäitus-müük Tudu klubis.

Jõulude eel toimus praktiline õppus. Seltsi liikmed õppisid valmistama looduslikust materjalist jõulupärga, millega võis kaunistada kodu või viia kalmistule kallite koduste hauale.

Sellest aastast oli veel tönisepäeva ja naistepäeva tähistamine. Traditsiooniks kujunes ka aasta juubilaride meelespidamine lilledega, kes omakorda kostitasid väikese kohvilauaga.

10.6. Aasta 1994

Aastal 1994 kuulusid seltsi juhatusse esinaine Helve Ploom (Tudu raamatukogu juhataja), esinaise abi ja sekretär Milvi Lahesoo (Tudu Põhikooli õpetaja) ning laekur Riina Karro (valla sekretär). Revisjonikomisjoni kuulusid pensionärid Malle Plaks ja Elvi Moor.

1994. aastal tähistas Tudu Maanaiste Selts Loit 8. märtsi. Räägiti eesti talunaisest eesti kultuuri ja rahvuse hoidjast ja kaitsjast; kodutunde ja kodusoojuse loojast.

Töömahukaim oli Maanaiste Seltsil lihavõttepühade puhuks korraldatud käsitöönäitus-konkurss. Konkursile seati kaks eesmärki: esiteks, et oleks silmaga nähtav ja käega katsutav tulu käsitööajakirjadest, mis raamatukogus käivad. Et oleks ka maainimene kursis sellega, mis mujal maailmas käsitöö alal moes on. Pandi kogusse üles vastavateemalised väljapanekud ja kutsuti kuulutusega seda vaatama. Seltsi liikmeile tutvustas Helve Ploom huvitavamaid töid Verenast, Annast ja Burdast.

Seni oli käsitöönäitustel osalenud peamiselt seltsi vilunud käsitöötegijad. Sponsortielt (Tudu metskonnalt ja metsapunktilt) saadi raha, mille eest osteti hulga auhindu ja kutsuti osalema noori pereemasid. Rõõmsalt löid kaasa ka Tudu kooli õpilased ja käsitööõpetajad.

Võistlus toimus kahes osas: kaunilt kaetud lihavõttelaud ja käsitööd. Seltsi liikmed võistluses ei osalenud. Tulemus oli üllatav, sest nii rohket osavõttu ei osatud selts oodata. Valiti välja kõige tublimad osalejad.

Teine näitus oli traditsiooniline jõulunäitus, mis toimus kooli saalis. Osales ka koolipere, näituse ülespanijaks pakkus end Tudu kooli direktor. Näitus oli väga kaunilt kujundatud ja täitis igati ootused.

Augustikuuks käis Tudu Maanaiste Selts Loit ekskursioonil jällegi Lahemaal. Need kaks ekskursiooni meeldisid rahvale nii väga, et otsustati suvine ekskursioon traditsiooniks muuta.

Aasta emotsionaalsem üritus oli Kaunis jõulumeeleolus, mis toimus Tudu sauna õdusas kaminaruumis küdeva kamina ja küünalde valgel. Alustati jõululuuletustega. Pärast sooja tee ja piparkookide-õunte vahele meenutati lapsepõlve jõule ja lauldi koos jõululaule. Ära sai lauldud kõik jõululaulud, mis kellelegi meelde tulid. Just sel päeval sadas mustale maale kattedeks ilus valge lumevaip, mis kojuminejate jõulumeeleolu omalt poolt veelgi tõstis. Veel üks käsitöönäitus oli Tudu päevade raames jaanipäeval klubis.

11. SELTSIELU RÕÕMUDEST JA MUREDEST

Kultuurielust rääkides tuleb öelda, et õitsva nõukogude aja viljastavates tingimustes käis Tudus 80ndate teisel poolel suhteliselt aktiivne seltsielu. Tol ajal Tudu Metsapunkti ametiühingule kuulunud klubis jäi vahel ruumi vähesekski, nii et laulu- ja tantsuharjutusi tuli läbi viia isegi fuajees. Gorbatšovi kuiva seaduse täitmiseks toimus pidu kahel päeval nädalas ning viinakuradi eemalepeletamiseks tuli koostada mahukas plaan. Kui Moskvas allatulnud tobeduste seeria kõrvale jätta, mahub neisse aastatesse siiski hulk ilusaid ettevõtmisi. Tudus oli kaks tantsuorkestrit, üks noortebänd ning teine keskealistest ja veidi vanematest koosnev ansambel. Majas tegutsesid laulu-ansamblid, tantsu-, liikumis-, aeroobika- ja võimlemisrühm ning estraadiring. Tudu kultuurielu lahutamatuks osaks oli hea puhkpilli-muusika. Laste ja noorte elu sisustas õpilasklubi, pensioniealised käisid laulmas-tantsimas ning pidasid toredaid peoõhtuid: koolimajas käisid koos pallimänguhuvilised mehed. Nii et isetegemisrõõmu jätkus tegijatele ja pealtvaatajatestki ei tulnud puudust. Seda esialgu. 1989. aastal, kui uus ärkamisaeg hoo sisse oli saanud, toimus külas mitu suursündmust. Esimesed kodukülapäevad tõid kokku palju rahvast, kellele meelelahutuse pakkumine oli pandud kohalike isetegevuslaste õlgadele. Mitmetunnise eeskava kokkuseadmine ei olnud probleemiks. Sellesse aega jääb ka viimane õnnestunud katse oma kohalikku laulukoori kokku saada. Ringijuhtidena tegutsesid tollal A.Reinsalu, M.Lahesoo, H.Ploom ja H.Arro.

90ndate aastate algul oli aktiivseid seltsitegelasi vähenenud tasemele, et igaüks oli asendamatu, s.t et iga külast lahkujat võis ühe või teise kollektiivi puhul saatuslikuks saada, Nüüd, aastaid hiljem, võib öelda, et just klubi tegevuses andis endast kõigepealt märku peatselt saabuv madalseis küla arenguloos. Noored pered hakkasid külast lahkuma juba 80ndate lõpus, enne reforme. Pärast taasiseseisvumist alanud tagasimineku Tudus väljendus jõulisemalt klubi tegemistes. Valuliselt möödus klubi üleminek Rakvere Metsakombinaadi alluvusest Vinni Vallavalitsuse kätte. Segadusi jätkus terveks aastaks ning juhataja töötasu polnud terve aasta nõus maksmata

ei metsakombinaat ega Vinni vald. Põhjuseks sai üleandmise pikaleveninud vormistamine. Pärast üleminekut valla alluvusse nimetati asutus ümber Tudu Rahvamajaks. Algas uute võimaluste otsimise aeg, mil pea igal järgneval hooajal prooviti alustada millegi uuega, kuid osavõtjate vähesuse tõttu suri nii mõnigi tore ettevõtmine aasta-paari pärast. Kui niigi kaua vastu pidas! Prooviti pere- ja noorteklubiga, inglise keele ringi, laulukoori, spordiringe, segaansambli ja veel mitme muuga, kuid üle 1-2 hooaja need vastu ei pidanud. Pidude ja teatrietenduste korraldamine muutus üpris raskeks kahel põhjusel: esiteks külastajaid vähe, teiseks rahalist toetust polnud saada (varem toetas Tudu Metsapunkt). 1995. aastal koondati rahvamaja koristaja ja veerandkohaga töötanud majandusjuhataja. Alles jäid vaid kütja ja juhataja, viimase koht on tänaseni pooleks jagatud: pool sellest kuulub kunstilisele juhile, kes abistab ürituste läbiviimisel, kuid põhiliselt lahendab siiski majandusküsimusi; Teise poole saab klubi juhataja, kelle tööülesannete hulka kuulub ka maja korrashoid. Ringe on klubis praegu 3-4 (varem 10-12). Püsima on jäänud mitmed traditsioonilised üritused, nagu jüriöö jooks, emadepäeva tähistamine, jõuluõhtud koolilastele ja mudilastele, aastavahetuspeod, eakate jõulu- ja lihavõttepeod, rahvamatkad, jaaniõhtud ja suvelõpupeod.

Kõik need aastad on tehtud tihedat koostööd kooliga. Küllap seetõttu, et mõlemad sellel ajal töötanud inimesed (H.Arro ja U.Muruvee) olid põhikohaga koolis. Kasu koostööst on olnud mõlemapoolne. Piiri tõmbamine kahe asutuse vahele oleks mõttetu ja ilmselt ka võimatu. Viimaste aastate kõige agaramad kaasalööjad on ikka olnud lapsed ja eakad. Vahepealseilgi aastail on rahvamaja eestvedamisel peetud kooli kokkutulekuid ja kodukülapäevi. Viimane oli 2000. aasta augustis, kui tähistati 150 aasta möödumist koolihariduse andmise algusest Todus.

Viimastel aastatel on rahvamajas koos käinud memmede tantsuring Rabaõied, mudilasring, laste näitering, eakate võimlemisring, naistele mõeldud aeroobikatunnid viidi läbi kooli saalis. Kahel viimasel aastal on olnud päevakorral rahvamaja reorganiseerimise plaan.

Iseseisvusaastatel on Tudu kohalikus kultuurielus mänginud tähtsat rolli maanaisteseltsi aktiivse juhi Helve Ploomi eestvedamisel. Traditsiooniliseks on saanud seltsi korraldatud kevadlaadad ja käsitöönäitused. Täna on seltsi liikmete

tegevus tihedalt seotus käsitöötaremuuseumi tegevusega. Viimase rajamine on Tudu tublide naiste ühistegevuse silmaga nähtav tulemus. Et küla elanikest pea üks kolmandik on pensioniealised, on selline tegevus vahendiks, mis aitab üle olla vanadusega kaasnevatest rohketest probleemidest. Ent maanaisteseltsi tegemistes löövad kaasa ka nooremad ja keskealised naised. 2001. aasta suvel tähistati Tudu maanaisteseltsi 80.aastapäeva, käidi ühisel ekskursioonil Lõuna-Eestis.

Tudus on olnud ikka ka neid, kelle loomulike eneseteostusvajaduste hulka kuuluvad liikumine ja sport. Pallimängu ja tervisesporti on Tudus harrastatud riigikorrast olenemata.

12. TUDU SIDE AJALOOST

Mõisas oli palgaline postimees, kes hobustega Viru-Jaagupist posti tõi. Inimesed, kellel leht käis, tõid mõisast oma posti ise ära. Pärast mõisa likvideerimist toodi Roelast kolm korda nädalas posti. Post viidi küla sepa poolt, kes elas endises vallamajas.

Kui valmis raudteejaam, sai postiagentuur sinna ruumi. Agentuuris asus tööle venelanna preili Solvi, keda rahvas veel jaamapreiliksi kutsus. Post tuli rongiga Rakverest Sonda kaudu Tudusse.

Lühikest aega oli postiagentuur Uguri majas, kuid siis kolis 1946.-47. aastal risttee äärde majja, algul 1. korrusele. Agentuuri ülemaks hakkas endine kaupmees Voldemar Oja. Telefoniste oli algul kaks.

1949. aastal kolis postiagentuur ülemisele korrusele ja 1976. aastal sai juurdeehituses uued ruumid.

2004. aastast asub Tudu side Rahvamajaga ühe katuse all uutes ruumides.

13. RAAMATUKOGU AJALOOST

Hilisemate andmete kohaselt kõige esimene raamatukogu asus Tudus ÜENÜ (Ülemaalise Eesti Noorsooühenduse) Tudu osakonna juures. 1918. aastal asutati selle organisatsiooni juurde raamatukogu. Esimesed raamatud olid Punga Mart ja Uba Kaarel, Matsil unes, teisel ilmsi, Kapsapää, Kuutõbine jne. Raamatute üldarv oli ligikaudu 130. Raamatukogu nimetati rahvusraamatukoguks. Organisatsioon lõpetas tegevuse 1922. aastal, kui juht Jaan Leemets läks Rakverre Õpetajate Gümnaasiumi õppima. Raamatud jaotati liikmete vahel ära.

Järgmine avalik raamatukogu asutati Tuletõrje Seltsi juurde 1935. aastal, kus raamatukogu kauaaegseks juhatajaks oli Sooja Verme. Raamatuid oli seal kuni 300 ja lugejaid leidis 25-30. Raamatukogu hävis 1994. aastal sõjas.

Uuesti alustas raamatukogu tööd 1948. aasta 1. märtsil Luhtla Lainega eesotsas. Raamatukogus oli raamatuid 271 ja lugejaid leidis 86.

1976. aasta jaanuaris kolis raamatukogu uude majja, kus oma valdusesse saadi kaks ruumi.

1988. aasta jaanuaris oli fondi seis 9809 eksemplari ja lugejaid oli 304. Suurim saavutus raamatukogu töös oli maarajoonide rahvaraamatukogude sotsiaalne võistlus 1986. aastal maaraamatukogude grupis II koht, mil raamatukogu juhatajaks oli Helve Ploom. [Viide 4].

2004.aastal kolis raamatukogu jällegi uutesse ruumidesse. Raamatukogu asub nüüd Tudu rahvamajaga ühe katuse all. Raamatukogus asub ka avalik internetipunkt. Raamatukogu juhatajaks on alates 2000 aastast Katrin Kastemäe.

14. RAHVAMAJA AJALUGU

Praegune rahvamaja hoone valmis 1962. aasta detsembris. Eelmine asus samas kohas, mis ehitati Tudu vabatahtliku Tuletõrje Ühingu poolt 1929-1930. Kuna tuletõrjeühingul puudus igasugune kapital, otsustati rahvamaja ehitada ühiskondlikus korras. Väljaspool ühiskondlikku tööd lasti teha ainult alusmüür ja seinad. Vanemad mehed võtsid enda peale tööde juhtimise. Palkide väljavedu toimus suvel. Traktorit sel ajal ei tuntud. Pehmematest paikadest kanti palgid välja seljas, edasi lohistati kelkudega maantee äärde ja sealt veeti vankritega saeveskisse. Transporditööd tehti kõik hobustega, autosid sel ajal Tudus ei olnud.

Laulu- ja näiteringid korraldasid vabas õhus pidusid, sissetulekud läksid ehitusmaterjali ostmiseks.

Karjaskäijad lapsed, samuti vanad mehed valmistasid viiske ja pastlaid, korjasid metsast niint, punusid niinenööri, pajuviitstest ja kuusejuurtest korve, tegid kulpe ja muid esemeid. Naised kudasid sukki ja kindaid ning valmistasid muid riidesemeid. Mõned inimesed andsid ära oma rahvariided, tanud. Kõik need esemed korjati kokku ja korraldati näitusmüük. Näitusmüük kujunes omaette Leipzigi messiks. Müügist saadud raha läks rahvamaja ehituseks Näitusmüüke korraldati ka hiljem, peamiselt iga aasta suvel. Raha läks rahvamaja sisustuse, tuletõrje inventari, sporditarvete ning muusikariistade ostmiseks. [Viide 4].

2002. aastal sai rahvamaja omale uue korraliku katuse. 2003 aastal algasid ümberehitustööd. 2004. aastal sai rahvamaja uue lahenduse ruumide osas. Rahvamajas on nüüd osavalla kontor, raamatukogu, avalik internetipunkt, sidekontor ja ka rahvamaja ise

15. TUDU LOODUS

15.1. Järvesoo

Veekogu Tudus ei ole. Ent Tudust 5 km lääne-edela suunas asub keset Järvesoo raba, mis on rabadest ja soodest üks kaunemaid Eestis, Tudu järv. Soo ääres puhmastikus hakkab kohe silma hanevits, seal kasvab sookailu, sinikat ja tumerohelisi pohlavarsi. Rabapinda katab tihe turbasammalde vaip. Eriti maalilised on Järvesoos mustjassiniselt helkivad laukad ja nende keskel laiuv Tudu rabajärv. Älved moodustavad siin-seal erkrohelisi saarekesi. Järve veepeegel on ligi 26 ha suurune ja sügavus ligi 5 m. Järve kaldad on kõvad ja turbased. Väga happelise punakaspruuni veega järves ei leidu ühtegi veetaime. Seal elab haruldasi planktonivähikesi. Järve taga on läbimatud laugaste labürindid. Sealsesse loodusesse on kätketud põhjamaa looduse omapära, mida võiks edukalt näidata turistidele, kellest paljude jalg on tallanud vaid asfaldilinti. Pole kahtlust, et majandusmehe silmis nii „elutuid“ rabajärvi tuleb kaitsta ja säilitada tulevastele põlvetele.

15.2. Seljamäe looduse õpperada

Seljamäe looduse õpperada asub Tudu metsakonna maadel. Õpperada teeb ringi ümber Punasoo lõunaosa. Punasoo kuulub koos lõunapoole jäävate Järvesoo, Tudusoo ja Luussaare sooga ühtsesse Tudu soostiku. Tudu soostiku pikkuseks põhjast lõunasse on ligi 20 km, laiuks keskmiselt 4 km. Tudu soostik on arenenud kunagiste madalaveeliste järvede ja allikaliste alade soostumisel.

Õpperada on loodud Tudu metsakonna poolt. Tähistatud raja kogupikkus on veidi üle 5 km. Rohkem kui 1 km ulatuses kulgeb rada laudteel. Soosaarel on vaatetorn. Vaatepunktides leidub paviljone ja lõkkepaiku, kus jalgu puhata ja toitu valmistada. Rada on võimalik läbida ka osade kaupa, valides ise sobiva marsruudi. Võimalus on matkata ka retkejuhi saatel.

Siinkandi üks suuremaid “mägesid” on Seljamägi. See on tekkinud jääaja lõpus aastatuhandeid tagasi. Siis sulas selles kohas väga pikkamisi ligi 1 km läbimõõduga ja võibolla mitmesaja meetrise paksusega jäälahmakas. Selle ümber kujuneski hobuseraua kujuline kõrgendik. Seljamägi on põhjapoolses osa madalam ja lõunapoolses kõrgem. Kohati on selle nõlvad üsna järsud ja ligi 10 m kõrged.

Hobuajastul oli Seljamägi põliseks vankriteeks. Seda mööda pääses Tudust läänepool asuvate Rasivere ja Roela küläni. Püsiasiutust pole Seljamäe ümbrusest teada.

Seljamägi on praegu looduskaitse all kui arheoloogiamälestus. Seda nimetatakse Seljamäe pelgupaigaks. Ajaloolaste andmeil on kohalikud elanikud siin sõdade eest varju otsinud juba ligi 700 aastat tagasi, siis kui saksa ristasõdijad maad rüüstasid.

15.3. Tormikahjustustest Tudus aastal 2001

Külaelanikest ei osanud keegi ette aimata 16.juuli 2001 a. pärastlõunal saabunud tormi, mis pööras kogu kohaliku elu mõneks ajaks sõna otseses mõttes pea peale. Metsaülem Ain Saapari jutu järgi olevat metsloomad olnud inimestest targemad: nemad oskasid tormi eest põgeneda. Igatahes puude alla jäänud loomi pole metsamehed leidnud. Tudu rahvaski võib kergendusega ohata, sest torm ise inimohvraid ei tekitanud. Küll nõudis hilisem metsa ülestöötamine ühe väljast tulnud noore töömehe elu.

Suurest ehmatuses ollakse külas tänaseks toibunud, ent tormikahjustused olid nii ulatuslikud, et nende tagajärgi tunnetame aastakümneid: torm lõi segi nii metskonna kui talunike plaanid. Ain Saapar tunneb muret tohutute lagedate alade pärast, mis tormist tingitud ulatuslikud metsatööd endast maha jätavad. Kaasneb ju töödega pinnase ja metsateede lõhkumine. Ees seisab metsa uuendamine suurteil aladel. Kuidas seda teha? Tavalised võtted ja metoodika kahjustuste mastaapidega ei sobi. Ilmselt läheb tarvis teadlaste abi.

Ulatuslikud metsatööd tormikahjustuste likvideerimisel olid elavdanud toitlustusettevõtete ja kaupluste tööd Tudus. Kohalikule inimesele oli aga igal hommikul esimeseks metsast kostvaks heliks mitte linnulaul, vaid saagide ja traktorite müra. Metsaga otseselt mittetegeleva inimese jaoks tähendab see harjumist mõttega, et silmale nii tuttavat metsailu ei saa Tudus olema ei kümne ega kahekümne aasta pärast. Hoonetele tekitatud kahjustustest saadi ruttu jagu, uute puude kasvamine võtab aga tohutult aega – terve inimpõlve või enamgi. Missuguseks kujuneb tormist kahjustatud Tudu elu, seda näitab aeg. [Viide 1, lk. 175-176].

16. RAUDTEE AJALUGU

Raudtee tulek Tudusse võeti kohaliku rahva poolt kõikjal haruldaselt hästi vastu. Inimesed aitasid ehitajaid isegi tööga, kostitasid neid toitude ja mehise puskariga. Maade eraldamine raudtee alla ja tehnikaga (muidugi hobustega) varustamine möödus lodusalt. Tudus toimus suurejooneline raudtee vastuvõtt. Kuna puudusid igasugused võimalused igasugust pidu pidada, andsid puhkpillimängijad kontserdi otse tee-ehitajate vagunite peal. Samas kostitati ehitajaid kõige heaga, mida tol ajal Eesti külast saada oli ja siis söödi-joodi mehe moodi. Räägiti, et järgmisel päeval üks uustulnukatest-ehitajatest olla rööpa valepidi maha pannud ja sealjuures vandunud, et no oli ikka puskar, no oli vast puskar, näed, rööbas ei hakka ka enam kohale.

Raudtee jõudis Tudusse 1923-1 aastal. Seoses sellega kujunes Tudusse peagi metstööliste asula. Tudu oli raudtee arengult esimene suurem jaam liinil. Et metsamaterjali laadimine toimus jaamas (mitte haruteel), rajati jaama koheselt neli teed ja kolm tupikut. Metsa laeti esimesel ja neljandal teel ning kõigis tupikutes. Esimese tee äärde ehitati ka kaubaait, mis andis tunnistust, et tulevikus hakatakse ka muid kaupu vedama. Jaama piirasid mõlemalt poolt semaforid. Jaama piirkonnas oli ka üks kõrgema maanteeklassiga ülesõit. Jaama hoone oli korralik uusehitus, kus töötasid jaamaülem, korraldaja, pöörmeseadja ja üks kaubandustöötaja.

Jaamaülematena on aegade jooksul töötanud Kukk, Pari, Pärn, Odrakas, jaamakorraldajatena Lepp, Urgmets, Kask, Luhtla, Sirts ja pöörmeseadjana Allak. Raudtee remonditöid juhtis Villem Pauk, kes hiljem muutus sondakaks. Keskmise töömaht jaamas oli 15-20 vagunit metsamaterjale. Kui mõni naaberjaam või harutee laadis juurde 5-6 vagunit, pidi iga päev üks vedur sõitma Tudusse laetud rongi järele. Maksimum töömahu saavutas jaam 50-ndate aastate (Nõukogude ajal) keskpaiku, mil rajati metsadesse veel 169 km metsaveoraudteid, ulatudes Rebuni ja Oanduni. Siinkohal imestatakse täninigi, et miks oli selline lahendus. Metsaväljavedu kusagile teisale, mõnda asulasse või isegi mõne teise raudteeliini jaama oleks kindlasti olnud lähem. Kuid seda ei tehtud. Peamist rolli mängis siin tehnika. Kergem oli maha panna mõned puunotid ja neile peale rööpajupid, kui rajada uus lõppladu. Ka sinna oleks olnud nii või teisiti vaja ehitada raudtee. Autovedu sel ajal millegipärast ei praktiseeritud. Metsaga laetud autosid oli väga vähe näha.

Viimane rong sõitis Tudus 1972 aastal. Raudtee rekonstrueeriti metsateeks. Endises jaamahoones asub praegusel hetkel Tudu metskond ning kaubaaidas söögikoht nimega Jaama Trahter.

KOKKUVÕTE

20. sajandi algupoolel jagunes Tudu mitmeks osaks: Altserva, Jaamaküla, Metsaküla, Mõisaküla, Ojaküla, Suurküla I ja II ning Tumari küla, mis ühendati Tudu alevikuks. Esmamainitud on teda 1241 aastal.

Väga tähtis Tudu arengus oli Mõisa-ajajärk, sest siis tekkis talude võrk ja seega ka külastruktuur. Samuti mängis suurt rolli ka esimese kooli teke, 1850-ndal aastal. Kooli ette on istutatud hõbepappel, mis on tänaseks sirgunud suure tähtsusega pilvepuuks. Suur roll küla arenguloos oli veel raudtee ehitamine, mis tõi lähemale suhtlemis- ja harimisvõimalused ning muutis küla avatumaks.

Tudus oli kuni 1992. aastani kaks metskonda, kuid metsandusreform tõi kaasa nende liitmise. Oma töömahtudelt oli Tudu küla metskond metsamajandi üheks suuremaks. Selle iseseisvumine mõjutas tugevasti kogu küla arengut. See muutis suuresti Tudu heakorda ja välisilmet. Nüüd on metskond üks suuremaid tööandjaid.

Tudus on olemas kool, mis alates 1992. aastast on 9 klassiline Põhikool. Praegu on koolis 9 klassi 75 õpilasega, keda õpetavad 10 õpetajat.

Veekogu Tudus ei ole. Kuid Tudust 5 km lääne-edela suunas asub keset Järvesoo raba, mis on rabadest ja soodest üks kaunemaid Eestis. Seal asub kaunis Tudu järv, mis tegelikult on üks suur laugas. Järve veepeegel on ligi 26 ha suurune ja sügavus ligi 5 m. Järve kaldad on kõvad ja turbased.

Saime seda uurimistööd tehes juurde palju teadmisi. Saime teada küla ajaloost ning õppisime ka arvutil koostamist. Kuna ajapuuduse tõttu ei saanud teemat laiemalt käsitleda, loodame seda tööd tulevikus kindlasti täiendada.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Interneti RMK kodulehekül
2. Interneti Vinni valla kodulehekül
3. Kus küngas, seal küla 1998. Lk. 180-186
4. Me elame veel 2002. Lk. 166-176, Lk. 180-186
5. Milvi Lahesoo kokkuvõte Tudu küla ajaloost
6. Rongiga Sondast läbi Alutaguse Mustveesse, L.Narbekov 2002, Lk.38-41
7. Helve Ploomi kogutud andmed

TUDU KOOLI JUHATAJAD AASTAST 1959, MIL VALMIS UUS
KOOLIMAJA

1959-1960	-	Jakob Kiik
1960-1963	-	Kalli Oja
1963-1966	-	Õie Mihhailova
1966-1973	-	Jakob Kiik
1973-1983	-	Helgi Aunap
1983-1985	-	Marie Dvornikova
1985-1986	-	Liivi Maine
1986-1990	-	Asta Tomberg
1990 -	-	Riho Mäe

KOOL TUDUS ALALTES 1850 AASTAST

1850	-	Tudu 3-kl. Algkool
1918	-	Tudu 4-kl. Algkool
1930	-	Tudu 6-kl. Algkool
1944	-	Tudu Mittetäielik Keskkool
1951	-	Tudu 7-kl. Kool
1959	-	Tudu 8-kl. Kool
1989	-	Tudu 9-kl. Kool
1992	-	Tudu Põhikool

TÄHTSAMAIK AASTAARVE TUDU KÜLA ELUS

- 1919 - asutati ÜENÜ (Ülemaaline Eesti Noorsoo Ühendus).
- 1919-1922 oli ÜENÜ juhiks Jaan Leemets.
- 1922 - õnnistati sisse Tudu surnuaed.
- 1924 - moodustati Tudu metskond
- 1925 - valmis maantee Tudust Tudulinnani.
- 1916-1925 ehitati valmis raudtee Sonda Tudu Mustvee, Tudus 1923.a.
- 1927 - Tudu tuletõrjeühingu asutamine.
- 1927.a. 26.dets. jõulupeol esines tuletõrje puhkpilliorkester avalikkuse ees esimest korda.
- 1928 - valmis Tudu uus koolimaja.
- 1929 - asutati naiskodukaitse Tudu jaoskond. Esinaine oli Minna Vaatsep.
- 1930 - asutati Tudu Maanaiste Selts Loit. Esinaine oli Orvi Part.
- 1939 - valmis tuletõrje seltsimaja.
- 1935 - asutati tuletõrjeühingu juurde raamatukogu, mida peetakse Tudu raamatukogu aluseks.
- 1947 - moodustati Tudu Metsamajand, mille koosseisus oli Tuduküla metskond
- 1948 - moodustati Tudu metsapunkt
- 1968 - moodustati Kaukvere metskond
- 1972 - sõitis rong viimast korda
- 1992 - algasid reformid metsanduses, likvideeriti Kaukvere metskond
- 2001 - 16. juuli torm
- 2002 - Tudu kirik sai uue katuse
- 2004 - Tudu Rahvmaja renoveerimine